

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ НАДАННЯ ДОПОМОГИ У СФЕРІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Василевська Надія Станіславівна

PhD з права,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Військові дії, невизначеність, страх, бідність, сімейні та особисті проблеми – ознаки українського сьогодення. Зазначені обставини впливають на ментальне здоров'я як окремого громадянина так і всієї нації. Ментальне здоров'я залежить від багатьох чинників: об'єктивних (соціальних, економічних, екологічних) і суб'єктивних (емоційний стан, стиль життя, особливості психіки), та включає емоційне та психічне благополуччя. В Україні культура піклування про своє психічне здоров'я розвивається на державному рівні через Всеукраїнську програму ментального здоров'я «Ти як?» також через широку залученість психологів до практичної діяльності в сфері охорони здоров'я, при наданні реабілітаційних, освітніх, соціальних та інших послуг.

Відповідно до нещодавно прийнятого Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» від 15.01.2025 р. № 4223-XI: «допомога у сфері психічного здоров'я – будь-які дії, спрямовані на профілактику або лікування психічних розладів, подолання складних життєвих обставин чи вирішення інших проблем, що стосуються психічного здоров'я, збереження і відновлення психічних функцій, працездатності та соціальної активності людини, досягнення психологічного благополуччя, види яких визначені цим Законом» [1]. Цим же Законом визначене поняття «послуги у сфері психічного здоров'я» як складової допомоги, зміст якої зазначений у договорі між сторонами та оплачується її замовником. Наразі, відносини, які виникають між надавачем послуг у сфері психічного здоров'я та особами, яким надається допомога, регулюються Законом України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» від 15.01.2025 р. № 4223-XI, Законом України «Про психіатричну допомогу» від 22.02.2000 р. №1489-III, Законом України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. №2971-VIII, Законом України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 03.12.2020 р. № 1053-IX, Наказом МОЗУ «Про

організацію надання психосоціальної допомоги населенню» від 13.12.2023 р. № 2118 та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до законодавства, надавач послуг у сфері психічного здоров'я ототожнюється з фахівцем у сфері психічного здоров'я: «фахівці у сфері психічного здоров'я – фізичні особи, які надають допомогу у сфері психічного здоров'я, мають відповідну освіту, володіють необхідними для цього професійними знаннями та навичками, а також відповідають встановленим законодавством вимогам щодо атестації та/або сертифікації. Перелік професій фахівців у сфері психічного здоров'я затверджується Кабінетом Міністрів України» [1]. На сьогодні відповідний перелік не затверджений.

В Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я», затвердженого Наказом МОЗУ від 29.03.2002 р. № 117 розрізняють лікар-психолог, лікар-психотерапевт, які отримали освіту у галузі знань «Охорона здоров'я» або «Медицина» за спеціальністю «Медична психологія», «Медична та психологічна реабілітація», «Лікувальна справа» або «Педіатрія» з наступною спеціалізацією за фахом «Медична психологія» та клінічний психолог, психотерапевт, які отримали освіту у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю «Психологія» з відповідною спеціалізацією [2]. Слід зазначити, що у 2025 році отримати «психологічну допомогу» можна на первинній ланці надання медичної допомоги в рамках Програми медичних гарантій за рахунок бюджетних коштів, розпорядником яких є Національна Служба Здоров'я України. Зауважимо, лікарі, які надають зазначену допомогу здійснюють її в рамках ліцензованого виду господарської діяльності з медичної практики. Фахівці за спеціальністю «Психологія» як правило здійснюють свою індивідуальну практику за КВЕДом 86.90 «Інша діяльність у сфері охорони здоров'я» або 63.99 «Надання інших інформаційних послуг». Відповідно до Наказу МОЗУ «Порядок надання психосоціальної допомоги та психосоціальних послуг щодо питань психічного здоров'я, у тому числі щодо запобігання суїциду і психосоціального компоненту реабілітації ветеранів війни та інших груп населення» від 25.01.2024 р. № 126/41471, психосоціальна допомога первинного та вторинного рівнів може надаватись як лікарями, які мають право надавати допомогу у сфері психічного здоров'я в межах здійснення господарської діяльності з медичної практики, так і клінічним психологом і психотерапевтом, які перебувають в трудових відносинах з закладом охорони здоров'я. Психосоціальна допомога третинного рівня надається надавачами у складі мультидисциплінарної команди відповідно до Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» [3]. В той же час

«Перелік методів психотерапії з доведеною ефективністю», затверджений Наказом МОЗУ від 13.12.2023 р. № 2118 вказує, що «застосування конкретного методу психотерапії (інтервенції, методики) до конкретного розладу чи стану визначається стандартами медичної допомоги та відповідними клінічними протоколами» [4]. Оскільки медичну допомогу можуть надавати лише медичні працівники, то застосування таких методів в індивідуальній практиці фахівців за спеціальністю «Психологія» залишається поза правового регулювання. Щодо надання соціальних послуг, їх можуть здійснювати практичний психолог та психолог (психолог установи соціального захисту) відповідно до «Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80 «Соціальні послуги» затвердженого Наказом Міністерства соціальної політики України від 29.03.2017 р. № 518. Водночас надання першої психологічної допомоги та неформальної допомоги у сфері психічного здоров'я можуть надавати особи, які взагалі не є фахівцями у сфері охорони психічного здоров'я. Перелік методів та способів, залишається невизначеним. «До суб'єктів охорони психічного здоров'я належать суб'єкти, що забезпечують організацію надання допомоги у сфері психічного здоров'я або сприяють їй, отримувачі та надавачі послуг у сфері психічного здоров'я. Отримувачами допомоги у сфері психічного здоров'я є: 1) особи, які прагнуть зміцнення і підтримки власного психологічного благополуччя; 2) особи, які потребують допомоги у сфері психічного здоров'я; 3) члени сім'ї осіб, зазначених у пунктах 1 і 2 цієї частини. До членів сім'ї належать особи, які складають сім'ю відповідно до Сімейного кодексу України; 4) опікун, піклувальник дитини, яка потребує допомоги у сфері психічного здоров'я, особа, яка утримує та виховує таку дитину; 5) опікун недієздатної, піклувальник обмежено дієздатної особи, яка потребує допомоги у сфері психічного здоров'я; 6) працівники, трудові колективи, військові підрозділи (команди), малі соціальні групи та спільноти» [1]. Вважаємо цей перелік занадто узагальнений. Не зрозуміло, якими критеріями керувався законодавець при поділі на зазначені групи.

Визначеність суб'єктного складу правовідносин дозволяє чітко виділяти суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників. Прийняття Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» є потрібним кроком на шляху врегулювання надання допомоги у сфері психічного здоров'я. Подальшого правового регулювання потребують питання щодо надавачів зазначених послуг, їх правового статусу, професійних характеристик, визначеності наукових методів надання відповідної допомоги (у вигляді затверджених стандартів). Особливої уваги слід приділити роботі над унормуванням

відносин щодо допомоги у сфері психічного здоров'я та визначеності суб'єктів надання такої допомоги.

Література:

1. Про систему охорони психічного здоров'я в Україні: Закон України від 15.01.2025 р. № 4223-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4223-20#Text> (дата звернення 10.03.2025 р.)
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»: Наказ МОЗУ від 29.03. 2002 р. № 117 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#n2257> (дата звернення 10.03.2025 р.)
3. Порядок надання психосоціальної допомоги та психосоціальних послуг щодо питань психічного здоров'я, у тому числі щодо запобігання суїциду і психосоціального компоненту реабілітації ветеранів війни та інших груп населення: Наказ МОЗУ від 25.01.2024 р. №126/41471 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-24#Text> (дата звернення 10.03.2025 р.)
4. Перелік методів психотерапії з доведеною ефективністю: Наказ МОЗУ від 13.12.2023 р. № 2118 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0129-24#n4> (дата звернення 10.03.2025 р.)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-496-5-4>

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ВПЛИВ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА СОЦІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ

Жеманюк Світлана Павлівна
*аспірант кафедри психології,
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Психологічне благополуччя є однією з ключових характеристик позитивного функціонування особистості. Його рівень визначає соціальну адаптацію, професійну реалізацію та загальну якість життя. У сучасному науковому дискурсі відзначається інтерес, що постійно росте, до цього феномена, що зумовлено його складною багатовимірною природою [1]. У цьому контексті актуальним є визначення основних детермінант психологічного благополуччя, аналіз